

μᾶλλον ἐπιπολάζων καὶ προσκαθεζόμενος εἰς κλάδον μὴ ἀνήκοντα ἀκριβῶς εἰς τὴν πρακτικὴν, ἐνδέχεται νὰ καταστῆ ἔξοχος φυσιοδίφης, εὐδόκιμος ἀνατομικὸς, περιφανὴς χημικὸς, κλ. δι' αὐτὸ δὲ τοῦτο θὰ διατελῆ ὡς ἥμισυ διαπρεπὴς ἰατρός.¹⁾

Ἄνθρωπος, αἰέποτε περιουσιῶν καὶ ἐξετάζων τοιαύτην νοσοῦντων πληθύν, ὥστε ἐπ' ὀλιγίστας χρόνους στιγμᾶς δύναται νὰ ἐφιστᾷ ἰδίᾳ τὴν προσοχὴν εἰς ἕκαστον αὐτῶν, ἐνδέχεται νὰ ἀποδειχθῆ ἰατρός βαθύπλουτος τε καὶ πολύχρυσος, ἀλλ' αὐδαμῶς οὐδέποτε οὔτε θὰ αὐξήσῃ οὔτε θὰ πληθύνῃ τὰς ἑαυτοῦ γνώσεις τὰς πρακτικάς. Αἱ ἐπισκῆπτουσαι νόσοι ἔχουσι πολλάκις φυσιογνωμίαν τοσοῦτον ἀμφίβολον καὶ δυστέχμαρτον, ὥστε τῶν ἀδυνάτων ἀδύνατον νὰ διαγνωσθῶσιν ἀναμαρτήτως ἄνευ ἀκριβολόγου παρατηρήσεως, ἄνευ λεπτομερῶν πρὸς τε τὸν κάμνοντα καὶ τοὺς βοηθοὺς αὐτοῦ ἐπερωτήσεων καὶ ἄνευ συχνῶν ἐπισκέψεων κατὰ διαφόρους ὥρας μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἡμέρας²⁾. Βέβαιον ὑπάρχει, ὅτι δ

¹⁾ Καθ' ἡμέραν ὀφείλει ὁ φιλότιμος καὶ εὐσυνείδητος ἰατρός νὰ δοκιμάζῃ ἑαυτὸν οὐχὶ ἄλλως ἢ ὡς ὁ Πυθαγόρας συνεβούλευσε παντὶ ἀνθρώπῳ νὰ ἐξετάζῃ καθ' ἕκαστην πῶς διήγαγε τὸν βίον πρὶν ἢ κατακλιθῆ εἰς ὕπνον. Ὑποστρέφων ἐκ τῶν ἐπισκέψεων, ἀντὶ τοῦ διασκεδάζειν καὶ κατατρίβειν τὸν χρόνον εἰς ἐρεῦνας φυσικῆς ἱστορίας, χημικῆς, κτλ. (ἐξαιρουμένων ὅμως τῶν περιπτώσεων, ἐν αἷς τοιαῦται ἐρευνᾶν συμβάλλονται πῶς εἰς ἐμπέδωσιν τῆς πατρικῆς ἢ εἰς διασάφησιν μέρους τινὸς τῆς ζωϊκῆς οἰκονομίας), ὀφείλει νὰ ἀπαιτῆ ἑαυτὸν λόγους καὶ εὐθύναι περὶ παντὸς ὅ,τι παρατήρησεν ἢ παρήγγειλε παρὰ τοῖς πολλοῖς νοσοῦσι, νὰ σέπτηται δὲ περὶ παντὸς ὅ,τι μέλλει νὰ παρατηρήσῃ ἢ παραγγείλῃ τῇ ἐπαύριον. Νυκτὸς καὶ ἡμέρας δέον νὰ ἐρωτᾷ ἑαυτὸν, κατὰ τὴν παραίνεσιν τοῦ Πυθαγόρου, «πῆ παρέβην; τί δ' ἔρεξα; τί μοι δέον οὐκ ἐτελέσθη;»

²⁾ Ὁ Ἱπποκράτης προτρέπει τὸν ἰατρὸν αὐτὸν μόνον νὰ ἐπισκῆπτεται πλεονάκις τοὺς κάμνοντας «ἐσόδῳ χρέω πυκνῶς, ἐπισκῆπτεο ἐπιμελέστερον», ἀλλὰ καὶ νὰ καταλείπῃ παρὰ τούτοις νοσοκόμων δίκην ἕνα τινὰ τῶν ἰδίων ὁμιλητῶν ἵνα μὴ ἀγνοῆ τὰ κατὰ τὴν αὐτοῦ ἀπουσίαν συμβαίνοντα. «τῶν δὲ μανθανόντων ἔστω τις ὁ ἐφεστῶς, ὅπως τοῖσι παραγγέλμασι οὐ πικρῶς χρήσῃται, ποιήσῃ δὲ ὑπουργίην τὸ προσταχθέν». Ἱπποκράτους περὶ Εὐσχημοσύνης. Τὸ μακρὸν τοῦτο χωρίον ἠρμήνευσε κατὰ ρῆμα ὁ Κέλσος ἐπισυνάψας τάδε· «ἐντεῦθεν ἔπεται, ὅτι ὅφ' ἑνὸς μόνου ἰατροῦ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ θεραπεύωνται πολλοὶ νοσοῦντες, ἐπιτήδειος δὲ φαίνεται ὁ μὴ ἀποχωρῶν τοῦ κάμνοντος ἐπὶ πολὺ . . . ἀλλ' οἱ κέρδους καὶ χρηματισμοῦ ἤττονες στέργουσιν ἀσμενέστερον τὰ παραγγέλματα, τὰ μηδαμῶς ἀπαιτοῦντα φιλοπονίαν καὶ ἐπιμέλειαν». Ὁ παραβάλλων τὴν γενναίαν ταύτην φροντίδα τοῦ πατρὸς τῆς ἰατρικῆς πρὸς τὸν καθ' ἡμᾶς ἀνειμένον τρόπον τοῦ ἐπισκῆπτεσθαι τοὺς ἀσθενοῦντας θὰ νοήσῃ ραδίως διὰ τίνος λόγον ἢ ἰατρικὴ ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ ἰδρυτοῦ αὐτῆς, ἐπὶ εἴκοσιν ὅλους αἰῶνας, ἔλαβεν ἐπίδοσιν οὕτω μικράν.

μη στέργων μικρόν τινα νοσούντων ἀριθμὸν δὲν δύναται νὰ λαμβάνη ἴσην αὐτῶν φροντίδα καὶ πρόνοιαν· οὐχ ἦττον δ' ἀληθὲς ὑπάρχει, ὅτι ὄσω ὀλιγωτέρους τις ἐπισκέπτεται ἀσθενεῖς, τοσοῦτη σπανιωτέρας ἔχει τέχνας καὶ ἀφορμὰς τοῦ περιποιῆσαι ἑαυτῷ χρήματα καὶ πλοῦτον. Ἄλλ' ἔταν οἱ ἄνθρωποι μηδὲν ἄλλο ἐπιζητῶσιν ἢ πῶς νὰ κορέσωσι τὴν ἐπάρατον τοῦ χρυσοῦ δίψαν, διὰ τί δὲν ἐπιτηδεύουσι μᾶλλον ἕτερόν τι κερδοφόρον ἐπιτηδεύμα, ἀντὶ τοῦ ταπεινοῦν καὶ καταισχύνειν τὴν μόνην τέχνην, τὴν ἰσχύουσαν νὰ ἀνυψώσῃ τὸν τέχνητην εἰς τάξιν Θεοῦ; ¹⁾

Ἄνθρωπος, ὀλίγα μὲν παρατηρῶν καὶ ὀλίγα ἐξετάζων, πολλὰ δὲ ἐνεργῶν καὶ ἀσμενίζων νὰ προστάτῃ φάρμακα μᾶλλον ἢ νὰ συνιστᾷ τοὺς περὶ διαίτης κανόνας, ἐλέγχεται ὡν φαῦλος καὶ ἀπόβλητος. Ἡ φύσις αὐτῆς, ἀείποτε καὶ ὑπὲρ πάντα ἄλλον φροντίζουσα νὰ διατηρῇ ἀλώβητον τὴν υἰείαν τοῦ σώματος, οὐδαμῶς οὐδέποτε καταλείπει τοῦτο, καὶ ὅποταν κατατρύχῃται ὑφ' οἴουδῆποτε νοσήματος. Ἰνεργεῖ μὲν ἀδι- λείπτως, αἱ δὲ ἐνεργεῖαι αὐτῆς εἰς οὐδὲν ἄλλο τείνουσιν ἢ εἰς τὸ ἐπα- ναγαγεῖν τὸ σῶμα πρὸς ἡν ἀπίωλεσεν ἰσορροπίαν, ἣτις εἶναι ὁ τῆς υἰείας πρῶτιστος ὄρος καὶ δὴ καὶ ἡ υἰεία αὐτῆ ²⁾. Δὲν ἀρνοῦμαι, ὅτι ἐνίοτε μεθισταμένη ἀποπλανᾶται τοῦ σπουδαιστάτου σκοποῦ, διότι καὶ ἡ φύσις ἔχει τὰς ἑαυτῆς πλάνας ἐν τῷ φυσικῷ κόσμῳ οὐχ ἦττον ἢ ἐν τῷ κόσμῳ τῷ ἠθικῷ· ἀκριβῶς δ' εἰπεῖν αἱ πλάναι αὗται συναπαρτίζουσι τὸ τῆς ἰατρικῆς ὑποκείμενον, τεκμηριβῦσαι κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον καὶ τὴν ἀπαραίτητον αὐτῆς χρεῖαν. Πολλὰ ὅμως καὶ μεγάλα ἀμαρτάνουσιν οἱ τὴν φύσιν διὰ παντοειδῶν καταβαρύνοντες φαρμάκων ἔπισης ἐῆθεν διευ- θύνωσι τὰς κινήσεις καὶ προσέλθωσιν ἐπίκουροι εἰς τὰς ἐνεργείας αὐτῆς, ἢ ἐπαναγάγωσι ταύτας πρὸς τὸν ἀληθῆ σκοπὸν, ὅποταν φαίνωνται ἀπο- πλανώμεναι. Ὁ ἰατρὸς βοηθεῖ τῇ φύσει ἐν τῇ μυστηριώδει αὐτῆς ἐργασία ἐπιτηρῶν καὶ προσδοκῶν μᾶλλον ἢ ἐνεργῶν, πολλάκις μὲν διὰ μόνης τῆς διαίτης, οὐδέποτε δὲ διὰ πληθύος συνταγῶν, οὐδαμῶς δ' οὐδὲν παραγγέλλων μὴ ἀπαιτούμενον ὑπ' αὐτῆς τῆς φύσεως διὰ ση- μείων ἀναμφιλέκτων. Ὅ,τι ἂν παραγγέλλῃ ἄνευ δηλίσσεως σαφοῦς καὶ ἀναμφισβητήτου, καὶ ποτήριον ὕδατος ἂν ὑποτεθῇ ὄν, παραποδίζει.

¹⁾ Ἰητρὸς γὰρ φιλόσοφος Ἰσόθεος. (Ἰππ. αὐτόθι.)

²⁾ Νούσιων φύσιες ἰητροί. Ἰππ. Ἰππιδημιῶν 6. — καὶ . . . ἀνευρίσκει ἡ φύσις ἑαυτῇ τὰς ἐφόδους. (αὐτόθι.)

καὶ ἀποσπεύδει τὰς τῆς φύσεως ἐνεργείας· τῷ ὄντι, ὑπάρχουσι νοσήματα, ἐν οἷς ποτήριον ὕδατος, χωρὶς ἀνάγκης προσενεχθῆν, ἀποβαίνει πρᾶγμα οὐχὶ ἀδιάφορον· ἀλλὰ νοσήματα πάλιν ἀπαιτοῦσιν ἰατρικὸν μὲν οὐδὲν ἐν, ¹⁾ δίαιταν δὲ μόνον· ἐν τοῖς τοιούτοις δὲ νοσήμασι καὶ τοῦ ἰατροῦ ἢ παρουσία θὰ ἦτο σχεδὸν εἰπεῖν ἀνωφελῆς, ἂν αὐτὸς ὁ νοσῶν ἐκέντητο ἀποχρῶσαν διανοίας καὶ θελήσεως δύναμιν, ὥστε νὰ προαποσοβῇ πλάνας, εἰς ἃς ἐνδεχόμενον ἢ αὐτὸς νὰ περιπέσῃ ἢ οἱ ἐπικινδύνως διακονικοὶ αὐτοῦ βοηθοί ²⁾).

Ἄνθρωπος ὑπέρφρων καὶ ἀγῆνωρ, ἀλαζῶν καὶ αὐθάδης, καὶ παρὰ πᾶσαν τὴν πραγματικὴν αὐτοῦ παιδείαν καὶ μάθησιν, πρέπει καὶ νὰ νομιζῆται καὶ νὰ ὀνομάζῃται ἰατρὸς φαῦλος ³⁾. Ὅσα ἐν τῇ ἰατρικῇ τέχνῃ ἐπιστάμεθα ἀκριβῶς δὲν ἐξισοῦνται πρὸς ὅσα προλαμβάνομεν πως τῇ διανοίᾳ ἐξ ἀπλῆς εἰκασίας· καὶ ταῦτα δὲ πάλιν καὶ ἐκεῖνα τοσοῦτον φαίνονται μικρά τε καὶ ὀλιγοστά ἀπέναντι τῶν καθόλου ἡμῖν ἀσαφῶν τε καὶ ἀγνώστων, ὥστε οἱ φρόνιμοι τῶν ἰατρῶν εὐρίσκουσιν ἀφορμὰς νὰ ταπεινώσιν ἑαυτοὺς μᾶλλον ἢ νὰ ἐπαίρωνται καὶ μεγαλαυχῶσιν ἐπὶ τῇ ἰδίᾳ σοφίᾳ ⁴⁾. Ἡ ἀλαζονεία, ἢ τοὺς κεκτημένους αὐτὴν παραπείθουσα, ὅτι ἅπαντα ἐπίστανται, ἅμα μὲν διακωλύει τὸν προσπορισμὸν νέων γνώσεων, ἅμα δὲ διαφθείρει καὶ τέλεον ἐξαλείφει τὸ ἥπιον καὶ γλυκυ τοῦ τρόπου, τὸ εὐόμιλον καὶ ἐπίχαρι τοῦ ἥθους, οὗ προσδεῖται ὁ ἰατρὸς,

¹⁾ Ἄγαθὸν ἐνίοτε φάρμακον τὸ μηδὲν φέρειν φάρμακον. Ἴππ. Περὶ Ἄρθρων.

²⁾ Δεῖ δὲ οὐ μόνον ἑωυτὸν παρέχειν τὰ θέοντα ποιεῦντα, ἀλλὰ καὶ τὸν νοσέοντα καὶ τοὺς παρεόντας καὶ τὰ ἔξωθεν. Ἄφορ. 1.

³⁾ Οἷησις γὰρ μάλιστα ἐν ἰατρικῇ αἰτίη μὲν τοῖσι κεκρημέμοισιν, ὄλεθρον δὲ τοῖσι χρεομένοισιν ἐπιφέρει. Ἴππ. περὶ Ἐὐσχημοσύνης. (Γὸ χωρίον τοῦτο, καὶ πλεῖστα ἕτερα, ἐδέησε νὰ ἐρμηνεύσῃ λατινιστὶ αὐτὸς ὁ Κοραῆς, διότι αἱ τότε λατινικαὶ μεταφράσεις ἢ διέστρεφον τὸ κείμενον ἢ καθίστων αὐτὸ ὅλως ἀκατάληπτον. Μία τῶν ἐλεεινῶν μεταφράσεων, ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Κυνίου ἀπαντῶσα, ἔχει ὡδε· *Opinatio enim cum praecipue in arte medica, ea quidem utentibus orimini vertitur, his vero qui ea indigent (!) exitium affert.* Ὁ δὲ Κοραῆς ἠρμήνευσεν ὡδὲ πως· *Arrogans enim existimatio sui, praesertim in medicina, habentibus (medicis) quidem in crimen vertitur, utentibus (aegrotis) vero perniciem affert.*

⁴⁾ Ἴατρικὴν οὐ δυνατόν ἐστι ταχὺ μαθεῖν διὰ τὸδε, ὅτι ἀδύνατόν ἐστι καθεστηκός τι ἐν αὐτῇ σόφισμα γενέσθαι. (Ἴππ. Περὶ τόπων τῶν κατὰ ἄνθρωπον).

όπόταν μέλλῃ ἢ πίστιν καὶ θάρρος νὰ ἐμπνέῃ τοῖς νοσοῦσιν ¹⁾ ἢ νὰ πείθῃ αὐτοὺς μηδὲν τῶν σπουδαίων νὰ ἀποκρύπτωσι, πάντα δὲ νὰ ἐξαγορεύωσι, καὶ δὴ καὶ τὰς ἐλαχίστας τῶν παθημάτων λεπτομερείας, ἀφ' ὧν πλεονάκις ἐξήρτηται ἡ τῆς θεραπείας ἐπιτυχία.

Ἄλλ' ὁ φρόνιμος ἰατρός, ὁ κατὰ τὸν Ἱπποκράτην φαινόμενος «ὀμιλητικὸς, εὐκρητὸς πρὸς πάντας, καρτερικὸς, πρὸς τὸν καιρὸν εὐθετός, ὑπομενητικὸς, εὐεπίη χρώμενος, χάριτι διατιθέμενος», ἐν ᾧ ἀποτίθεται πᾶσαν τραχύτητα χαρακτῆρος ὅπως δελεάσῃ τοὺς κάμνοντας, θέον νὰ φυλάττηται μὴ περιστῆ εἰς τὸ ἀντίθετον ἄκρον καὶ ἀνελευθέρως ἅμα καὶ χαμαιζήλως περιθάλλῃ πᾶσαν τούτων ἰδιογνωμοσύνην καὶ δυστραπελίαν ²⁾. Ἰατρός, εἰς τοσοῦτον ἀφιλοτιμίας ταπεινῶν ἑαυτὸν καὶ ἐξευτελίζων, ἀναγκαίως φωρᾶται ὦν ἀλαζῶν, γόης καὶ ἀγύρτης. Ὁ ἀγαθὸς καὶ τῆς ἰδίας ἀξιοπρεπείας μνημονεύων ἰατρός ὀφείλει ἀνυπερθέτως νὰ καταλίπῃ ἀσθενῆ, ἀρνούμενον εἴτε ἐξ ἀμουσίας καὶ ἀγροικίας, εἴτε δι' ἔλλειψιν πίστεως νὰ ἀκολουθῇ ταῖς συμβουλαῖς αὐτοῦ. Πολλοὶ τῶν πλουτούντων καὶ δυναμένων νὰ σπαταλιῶσι τὸ ἀργύριον ἄνευ κρίσεως καὶ φειδοῦς, χαίρουσι μὲν ὑπερβαλλόντως ἐπὶ ταῖς ἐπισκέψεσι τοῦ ἱατροῦ, ὑπολαμβάνουσι δὲ τοῦτον τερπνὸν συνόμιλον, λιγὺν ἀγορητῆν, λογοποιὸν, φιλοπράγμονα, ἔστι δ' ὅτε γελωτοποιὸν καὶ βωμολόχον μᾶλλον ἢ υἱείας καὶ εὐεξίας παραίτιον. Ὁ πρακτικὸς ἰατρός, ὁ ἀντὶ τοῦ μελετᾷ τὰ ἐπιστημονικὰ αὐτοῦ καθήκοντα κατατρέβων τὸν χρόνον εἰς ἔργα ἀγεννῆ καὶ ἀνελεύθερα, ὁ τοιοῦτον οἰκτρὸν πρόσωπον διαδραματίζων ἐν τοῖς μεγάροις τῶν πολυταλάντων ἀνθρώπων, ὁ ἀπὸ τῆς σεμνότητος καὶ ἀξιοπρεπείας ³⁾ τοῦ ἑαυτοῦ ἐπαγγέλματος καταβαίνων εἰς τὸ ἀν-

¹⁾ Χρῆ τὸν ἰητρὸν ἔχειν τινὰ εὐτραπελίην παρακειμένην, τὸ γὰρ αὐστηρὸν δυσπρόσιτον καὶ τοῖσιν ὑγιαίνουσι καὶ τοῖσι νοσέουσιν. (Ἱππ. Περὶ Εὐσχημοσύνης).

²⁾ Μετακαλοῦνται τῶν ἱατρῶν οὐ τοὺς ἀρίστους, οὐς γε μηδεπώποτε κρῖναι προῦθυμήθησαν ὑγιαίνοντες, ἀλλὰ τοὺς συνηθεστάτους τε ἅμα καὶ κολακευτικωτάτους, οἳ καὶ ψυχρὸν δάσουσιν ἢν αἰτηθῶσι, καὶ λούσουσιν ἢν κελευσθῶσι, καὶ χιόνα καὶ οἶνον ὀρέξουσι καὶ πᾶν ὑπηρετήσουσι τὸ προσταττόμενον, ὡς περ ἀνδράποδα, ἔμπαλιν ἐκείνοις τῶν ἱατρῶν τοῖς παλαιαῖς Ἀσκληπιάδαις, οἳ τῶν νοσοῦντων ἠξίουσαν ἄρχειν ὡς στρατηγοὶ στρατηγουμένῃν καὶ βασιλεῖς ὑπηκόων (Γαλ. Θεραπευτικῆς μεθόδου Λόγος α').

³⁾ Οἴκοθεν νοεῖται, ὅτι ὑπαινίσσομαι οὐχὶ τὴν σεμνότητα καὶ ὑπεροφίαν, δι' ἧς οἱ σχολαστικοὶ περικαλύπτουσι τὴν ἑαυτῶν ἀβέλτεριαν καὶ ἀμαθίαν, ἀλλὰ τὴν σεμνότητα ἢν συνιστᾷ ὁ Ἱπποκράτης ὡδε· «τὸ δὲ ἥθος εἶναι καλὸν καὶ ἀγαθόν,

δραποδῶδες τῶν κολάκων ἐπιτήδευμα, ἐνδέχεται νὰ ᾔηται μέτριός τις ὑποκριτῆς καὶ μῆμος, ἀλλ' οὐδέποτε θὰ ἐγγράψῃ ἑαυτὸν ἐπαξίως εἰς τὸν κατάλογον τῶν ἰατρῶν.

Ὁ πρακτικὸς ἰατρὸς, ὅς τις ἐν καιρίαις καὶ χαλεπαῖς νόσοις καὶ ἄλλαις κρισίμοις περιστάσεσι διωθεῖται τῶν ἐμοτέχνων τὰς συμβουλὰς, ἀπαξιοῖ νὰ τοὺς εἰσκαλέσῃ ὡς ζηλοτυπῶν αὐτοὺς ἐπὶ τοῖς κατορθώμασι, καταφρονεῖ δὲ, ἐκφραζέει ἢ καὶ διαβάλλει¹⁾ αὐτοὺς διὰ φόβον μὴ παρυσδοκιμηθῇ, ἀποδείχεται ἀνάξιος τῆς σεμνῆς προσηγορίας τοῦ ἰατροῦ. Ὑπάρχουσι καιροί, καθ' οὓς αἱ γνῶμαι καὶ τῶν φυλασσόντων τοὺς κάμνοντας, καίπερ ἀλλοτριῶν τῆ τέχνη, δεόν νὰ τυγχάνωσιν ἀκροάσεως σπουδαίως καὶ ἐπιμελοῦς, διότι ἐνδεχόμενον νὰ ᾔηται ἐπακολούθημα παρατηρήσεως γενομένης ἐν ἀπουσίᾳ τοῦ ἰατροῦ²⁾.

Ὁ πρακτικὸς ἰατρὸς, ὁ τὸ ἱερὸν ἐπάγγελμα ἀσκῶν καθάπερ ἀσκοῦσιν ἄλλοι ἄλλα ἐπιτηδεύματα, ὁ ἐπαιτῶν προσκλήσεις καθάπερ ἀγοραστὰς ὁ κάπηλος, ὁ ἐπιβουλεύων καὶ κακοτεχνῶν ἵνα ὑποκλέψῃ ἀγαθὸν ὄνομα, ὁ ὑποποιούμενος καὶ θωπεύων τοὺς πλουσίους, πολιορκῶν δὲ τὰ τούτων μεγάρα μετ' ἀναιδοῦς ἰσχυρογνωμοσύνης, οὐδὲν ἄλλο φαίνεται ὢν ἢ ὁ ἰταμύτατος καὶ ἀναισχυντότατος τῶν ἀγυρτῶν.

Ἄλλ' ὅπως τις καὶ λαμπρῶς φανῇ καὶ ἐπαξίως κληθῇ ἰατρὸς ἀγαθός, δὲν ἀρκεῖ νὰ ἀπέχηται τῶν προὑποδεδηλωμένων κακιῶν, ἢ νὰ ἀσχῇ τὴν τέχνην μετὰ τινος ἀξιοπρεπείας ἢ νὰ ᾔηται ἐγκρατῆς ἀπάντων τῶν κλάδων τῆς ἰατρικῆς· ὀφείλει περὶ πλέον νὰ χρῆται καλοκάγαθια,

τοιούτον δὲ ὄντα πᾶσι καὶ σεμνὸν καὶ φιλόφρωνον· σχήμασι δὲ ἀπὸ μὲν προσώπου σύννου, μὴ πικρῶς, αὐθάδης γὰρ δοκεῖ εἶναι καὶ μισάνθρωπος· ὁ δὲ εἰς γέλωτα ἀνιέμενος καὶ λίην ἰλαρὸς, φορτικὸς ὑπολαμβάνεται, φυλακτέον δὲ τὸ τοιούτον οὐχ ἥκιστα (Ἰππ. Περὶ ἰητροῦ).

¹⁾ Ἐπὶ πολὺ θὰ ἐμήκνονον τὸν λόγον ἀναγράφων ὅσα ὁ Ἰπποκράτης διδάσκει περὶ τῆς ἀνάγκης τῶν ἰατρικῶν συμβουλῶν καὶ περὶ τῆς πρὸς ἀλλήλους ζηλοτυπίας τῶν ἰατρῶν. Χρυσᾶς ὑποθήκας ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἔχουσιν αἱ «Παραγγέλαι»· «καλὸν ἢ ἐτέρων ἰητριῶν ἐπείσαγωγή»· καὶ «φυλασσόμενοι ἐτέρων ἰητριῶν ἐπείσαγωγήν ἐν μισοπονηρῇ βοθηθῆσιος»· καὶ «οὐκ ἄσχημον δὲ, οὐδ' ἦν τις ἰητρὸς, στενοχωρέων τῶν παρεόντων ἐπὶ τινὶ νοσέοντι καὶ ἐπισκοτεόμενος τῆ ἀπειρίᾳ, κελεύῃ καὶ ἐτέρους εἰσάγειν εἵνεκα τοῦ ἐκ κοινολογίης ἱστορῆσαι τὰ περὶ τὸν νοσέοντα καὶ συνεργοὺς γενέσθαι ἐς εὐπορίην βοθηθῆσιος».

²⁾ Μὴ ὀκνέειν δὲ παρὰ ἰδιωτέων ἱστορέειν, ἦν τι δοκῆ ξυμφέρον εἰς καιρὸν θεραπείης. (Παραγγέλαι.)

νά ασκή ἀρετὴν, νά ἐπιτηδεύῃ δὲ καὶ φιλανθρωπίαν, παρορμῶσαν αὐτὸν ἵνα ἀμελῇ τῶν ἰδίων συμφερόντων καὶ καθιεροῖ ὅλον ἑαυτὸν εἰς τὸ εὐεργετεῖν τὸν πλησίον· ὀφείλει νά ἐξομοιώσῃ ἑαυτὸν τῇ ἀενάῳ πηγῇ τῶν ἀγαθῶν, τῇ θεότητι, νά μεταρσιωθῇ δὲ, ὥσπερ ἡ θεότης, εἰς τοιοῦτον ὑπέροχον ὕψος, ὥστε νά καταφρονῇ μὲν πάντων τῶν ἄλλων ἀνθρωπίνων, νά φιλοτιμῆται δὲ ἀδιαλείπτως ὅπως ἐργάζεται ὡς πλεῖστα ἀγαθὰ καὶ μέγιστα. Ἐκ δύο ἰατρῶν, ἐξ ἴσου πεπαιδευμένων, ὁ ἐν μείζονι μοίρᾳ ἐκείνην τὴν ἀρετὴν κεκτημένος πλείονα εὐδοκίμει καὶ μείζονα κατορθοῖ. Οὐδέποτε τοῦ καθήκοντος ἐπιλήσιμων, μετ' ἀκριβεστέρας μὲν προσοχῆς ἐξετάζει τὸ νόσημα, μετὰ μακροτέρας δὲ ὑπομονῆς ἐρωτᾷ ἵνα μάθῃ τὰ ποικίλα συμπτώματα καὶ τὰς περιστάσεις ἀπάσας· τὸν ὑπὸ τῆς τύχης καταπονούμενον ἀσθενῆ οὐδεμίαν ἀπαιτεῖ τῶν ἰδίων κόπων ἀμοιβήν, ἐπαρκεῖ δὲ μᾶλλον ἐξ ἰδίων εἰς τὰς χρείας ἐκείνου· ἀποξηραίνει τὴν πηγὴν τῶν δακρύων τοῦ πάσχοντος συγκλαίων καὶ αὐτὸς τοῖς δάκρυσιν αὐτοῦ· καὶ πᾶσαν μὲν ἐγείρει καὶ κινεῖ μηχανὴν ἵνα παρηγορήσῃ καὶ ἐμποιήσῃ αὐτῷ τοιαύτην ἀφοβίαν καὶ πίστιν, οἷαι καὶ μόναι πλεονάκις ἀρκοῦσιν εἰς ἀπαλλαγὴν τῶν δεινῶν ¹⁾· ἐπισκεπτόμενος δὲ αὐτὸν μετὰ τῆς αὐτῆς σπουδῆς, μεθ' ἧς ἀναβαίνει τὰς κλίμακας τοῦ πλουσίου, ἀγωνίζεται μετ' ἀπαραμειώτου ζήλου νά ἀποκρούσῃ τὸν θάνατον, τὸν ἄνευ διακρίσεως κρούοντα καὶ τῶν πενήτων τὰς καλύβας καὶ τῶν βασιλέων τοὺς πύργους ²⁾. Ἄνευ φιλανθρωπίας οὐδεμία ὑπὲρ τῆς τέχνης θεία μανία· ἄνευ δὲ θείας μανίας καὶ ἐμπαθοῦς ἀσκήσεως, οὐδεμία οὔτε προκοπὴ οὔδὲ τελείωσις.

Καὶ ταῦτα μὲν τὰ σύμβολα ἀρκείτωσαν πρὸς διαστολὴν τῶν χρηστῶν ἰατρῶν καὶ τῶν ἀχρείων· ἀλλ' οὐχὶ ἔξωρον ἡγοῦμαι νά ἐλέγξω ἐτέραν κοινοτάτην πρόληψιν καθ' ἣν ἄνθρωποι λόγῳ μὲν ἀστεῖοι καὶ χαρίεντες, ἔργῳ δὲ ὑπόκουφοι καὶ τὰ δέοντα συνιέναι νωθέστεροι μεγα-

¹⁾ Ὅτε δὲ προῖκα θεραπεύοις Εἰ δὲ καιρὸς εἴη χορηγίης ξένῳ τε ἐόντι καὶ ἀπορέοντι, μάλιστα ἐπαρκεῖν τοῖσι τουτέοισι· ἦν γὰρ παρῆ φιλανθρωπία, πάρεστι καὶ φιλοτεχνία· ἔνιοι γὰρ νοσέοντες ἡσθημένοι τὸ περὶ ἑαυτοὺς πάθος μὴ ἐὼν ἐν ἀσφαλείῃ, καὶ τῇ τοῦ ἰητροῦ ἐπιεικείῃ εὐδοκίμεουσι, μεταλλάσσοντες εἰς ὑγιεινὴν. (Ἰππ. Παραγγελίαι).

²⁾ Pallida mors aequo pulsat pede
pauperum tabernas Regumque
turres. (Ὁράτ. 1. 4).

λύουσι τὸν πρακτικὸν ἰατρὸν, ὑπ' ἀγροικίας τὴν ἀξίαν αὐτοῦ κρίνοντες ἐκ τῶν ἐπιτυχῶν θεραπειῶν. Τὸ πλάσμα τοῦτο ὅμως φυλακτέον καθάπερ πάλαισμα. Ὅρθως μὲν ἐν τῷδε τῷ πονηματίῳ ἀπεφήνατο ὁ Σέλλιος, ὅτι αἱ λεγόμεναι ἐπιτυχεῖς θεραπείαι εἶναι πολλάκις παιδιὰ τύχης, διότι εἰς ἀμφιβολίαν τύχης ἐπιτρέπει πάντα, καὶ τὰ ἱερώτατα, ἰατρὸς ραδιουργὸς καὶ ἀνόσιος· ἀλλὰ καὶ ἑτέρα τις παρατήρησις φαίνεται: ἱκανὴ γὰρ ἐξαγάγη τῆς ὀλεθρίας πλάνης κριτὰς ἀδεξίους. Πολλάκις ἔπρακτικός, ὁ ἰατρεύσας δῆθεν νόσημά τι, δὲν ἰάτρευσεν αὐτὸ ἀληθῶς, ἀλλ' ἢ συνέκρυψε καὶ περιεκάλυψεν, ἢ ἤψατο αὐτοῦ πᾶν ἀμεθόδως, οὕτω δὲ κατέλιπε λανθάνοντα μυρία αὐτοῦ σπέρματα, ἅτινα θάπτον ἢ βράδιον καὶ ἐπὶ τῇ ἐλαχίστῃ ἀφορμῇ ἐμφανίζονται ὑπὸ τὸ εἶδος ἄλλων νοσημάτων ὀλεθριωτέρων. Τὰ ὀλεθριώτερα δὲ νοσήματα ταῦτα, φυσικὸν ἐπακολούθημα θεραπείας ἐπιπολαίου καὶ φαύλης, ἐπειδὴ μᾶλλον ἢ ἥττον ἀπέχουσι τοῦ χρόνου, ὁπόθεν κυρίως ἐξήρτηνται, διαγιγνώσκονται ὑπὸ τοῦ πολλοῦ ὀμίλου ὡσανεὶ ἦσαν νοσήματα νέα καὶ πρωτοφανῆ· τούτου δ' ἕνεκα αὖθις εἰσκαλεῖται ὁ ταῦτα προκαλέσας κεχαριτωμένος ἰατρὸς, ὅπως ἢ ἐκ δευτέρου συγκρύψη καὶ περικαλύψη ἢ καταστήσῃ αὐτὰ θανατώδη. Τοιούτῳ δὲ τρόπῳ νόσοι ὀξεῖαι, πυρετοὶ διαλείποντες, μοχθηρῶς καὶ ἀνεπιστημόνως μεθοδεύμενοι, παράγουσι μυρία παθήματα χρόνια, ἀφόρητον ἀπεργαζόμενα τὴν ὑπαρξίν τοῦ ἀσυνέτου θύματος τῆς ἀπερισκέπτου ἐμπειρίας καὶ τριβῆς. Οὐδαμῶς ἐνθάδε αἰνίσσομαι εἰς τίνα χρόνια νοσήματα, ὧν ἢ ἴσασιν ὁμολογεῖται παντάπασιν ἀνέλπιστος διὰ τὸν ἀπλοῦν λόγον, ὅτι εἶναι οἶονεὶ κρίσεις, ἃς ἢ μὲν φύσις ἑαυτῇ μόνη ἐταμιεύσατο, ὁ δὲ ἰατρὸς ὀφείλει γὰρ ποιῆται οὐχὶ περὶ μικροῦ. Ὡσαύτως δὲν αἰνίσσομαι εἰς τῶν νηπίων τὰ νοσήματα, ἅτινα, παντοίως ἀντέχοντα καὶ πρὸς πᾶσαν ἰατροῦ μηχανὴν ἀπομαχόμενα, τότε μόνον ἰατρεύονται, ὁπόταν ἢ ἡλικία ἢ τῶν ἐφήβων ἐπενέγκῃ κρίσιμόν τινα μεταβολὴν, ἣν ὀφείλει ὁ φρόνιμος ἰατρὸς πολλάκις γὰρ περιμένῃ ἢ τελείως ἀπαγορεύων πᾶν εἶδος φαρμάκων, ἢ προστάτων φάρμακα μετὰ πλείστης ὄσης περισκέψεως, ἄχρις οὗ ἐπιστῇ ὁ ἀσπάσιος καιρὸς γὰρ συνεργάζηται καὶ αὐτὸς καὶ συνυπουργῇ τῇ φύσει ἀνυσιμώτερον καὶ σωτηριωδέστερον.

Ἄν ἅπαντες μὲν οἱ ἰατροὶ ἐκῆδοντο τῆς τιμῆς καὶ τοῦ σεμινοῦ ὀνόματος τῆς ἱεραῆς τέχνης, οἱ δὲ ἀστεῖοι τῶν ἀνθρώπων μὴ ἔκρινον αὐτοὺς κατὰ τὰ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ὑποτυπωθέντα σύμβολα, δὲν θὰ ἐξήκούοντο ἔτι αἱ ἀόριστοι καὶ ἔλθειναι μομφαί, ἃς καὶ τῶν εὐπαιδευτῶν ἔνιοι οὐχὶ σπανίως μέμφονται τῇ ἐπιστήμῃ. Τότε δὲ τῶν μὲν κακῶν

ἡ αἰτία θὰ ἀνεφέρετο ἐπιεικῶς ἐπὶ τοὺς ἀνεπιτηδεῖους τῶν ἰατρῶν· αὐτὴ ὁμῶς ἢ τέχνη, ἣν ἐπαγγέλλονται, καίπερ ἀτελής ἔτι οὖσα, θὰ ἐτιμᾶτο ὡς ἐρειδομένη εἰς κανόνας βεβαίους καὶ ὠφελούσα τὴν κοινωνίαν πολλῷ μᾶλλον ἢ ὅσον ἀποδέχονται οἱ τῶν μυστηρίων αὐτῆς ἀμύητοί τε καὶ ἀτέλεστοι. Ποιητῆς κωμικός, ἐπὶ τὴν σκηνὴν ἀναβιβάζων καθαρτήριόν τι φάρμακον, ἐκβιάζει ἐνίοτε τὸ μειδίωμα καὶ τοῦ σπουδαιοτάτου τῶν ἰατρῶν· ὁ ἀστεῖος ἀνὴρ ὁμῶς, ὁ ἀσμενίζων νὰ ποιῇ καταγέλαστον τέχνην, ἥς οὐδεμίαν κέκτηται γνῶσιν καὶ πείραν, οὐδὲν ἄλλο παρέχει ἢ τεκμήρια τῆς ἑαυτοῦ ἀμαθίας· χειρόν δὲ τὸ κακὸν ἀποβαίνει, ἂν ἔτυχε παιδείας καὶ ἀγωγῆς ἐλευθερίου, διότι τότε ἐλέγχεται ὢν οὐ μόνον ἀμαθῆς, ἀλλὰ καὶ ἀγαθῆς πίστεως ἄμοιρος.

Μάτην ἀναμασῶνται τινες μαρτυρίας τοῦ Πλινίου, τοῦ Μονταίγνιου καὶ τοῦ Ρουσσῶ. Οἱ μὲν δύο πρότεροι εἶναι συγγνωστοὶ ἕνεκεν τοῦ τρόπου τοῦλάχιστον, καθ' ὃν ἤσκουν τὴν τέχνην οἱ πλείους τῶν συγχρόνων ἰατρῶν, εἰ καὶ ἄλλως ὠφείλον νὰ διακρίνωσι τέχνην καὶ τεχνίτας καὶ νὰ μὴ ἀναφέρωσιν ἐπὶ ταύτην τὴν ἐκείνων ἀπειρίαν. Ἴδία δὲ ὁ Μονταίγνιος, ὑπὸ δεινῆς κατατρυχόμενος νόσου, ἀπεφλεγμαίνετό πως καταχέων τὴν τῆς ψυχῆς δυσθεσίαν κατὰ τῶν κύκλῳ αὐτοῦ ἰατρῶν, οἵτινες προσέταττον φάρμακα ἄλλοῖα ἢ τὰ ὑπὸ τῆς νόσου ἀπαιτούμενα. Καὶ τοῦτο δὲ πρὸς τιμὴν τοῦ ἀνδρὸς ὁμολογητέον, ὅτι ὠνείδισεν αὐτοὺς ὡς μεγαλοφυῆς· πιστεύων δηλαδὴ ὅτι ὑπῆρχεν ἰατρικὴ τέχνη, οὐδαμοῦ δὲ ἀξιόους τεχνίτας θεώμενος, εὐλόγον καὶ δίκαιον ὑπέλαβε νὰ περιέλη τὴν προσωπίδα τοῦ ἀντιποιοιουμένου τοῦ σεμνοῦ ὀνόματος καὶ ἐπαγγελλομένους ὅ,τι δὲν ἠδύνατο ἔτι νὰ ἦναι ἡ ἰατρικὴ.

Ἄλλως ἔχουσι τὰ τοῦ Ρουσσῶ. Μεγαλοφυῆς καὶ οὗτος καθάπερ ὁ Μονταίγνιος, κεκτημένος δὲ φαντασίαν θερμὴν καὶ πολλῷ τῆς διανοίας ἰσχυροτέραν, πλεονάκις προείλετο καὶ ἀντικατέστησεν εὐεπῆ ἀπαγγελίαν ἀντὶ ὀρθοῦ καὶ ψυχροῦ λογισμοῦ. Ἐφ' οἷς δὲ κατὰ τῆς ἰατρικῆς ἐβλάσφημησε φαίνεται ἔτι μᾶλλον ἀναπολόγητος, διότι ἀκριβῶς ἤκμασεν ἐν οἷς χρόνοις ἡ τέχνη, ἢ ἀπ' αἰῶνων περιπεσοῦσα εἰς τὴν νηπιότητα, ἐξ ἥς ἀνειλκύσθη ὑπὸ τοῦ Ἰπποκράτους, ἤρξατο πάλιν γινομένη φρόνιμος καὶ ἐνηλιξ. Ἐῶ ὄντι ἡ ἰατρικὴ ἀγυρτεία ἤρξατο βαθμηδὸν κλονουμένη καὶ ἀποβάλλουσα τὴν πίστιν ἐπὶ τοῦ Ρουσσῶ, ἔτε ἐν Γαλλίᾳ, Ἀγγλίᾳ, Γερμανίᾳ, Ἰταλίᾳ καὶ αὐτῇ τῇ Ἰσπανίᾳ πλείστοι ἰατροὶ ἔσοχοί τε καὶ εἰς τοῦ Ἰπποκράτους τὰ παραγγέλματα πιστότατοι ἐφιλοτιμοῦντο νὰ παράσχωσι τῇ τέχνῃ τὴν πάλαι λαμπηδόνα καὶ εὐκλειαν. Ὁ Ρουσσῶ

βεβαίως δὲν ἠγνῶει τὴν καὶ νῦν ἔτι ἐνεργουμένην αἰσίαν μεταβολὴν· καὶ ταύτης δὲ μὴ ὑπαρχούσης, δὲν ἠδύνατο νὰ ἀγνοῇ τὴν ἀξίαν τοῦ Ἱπποκράτους καὶ τοῦ Συνδεχαμίου, ὧν ὁ μὲν ἴδρυσεν, ὁ δὲ ἀνεκαίτισε τὴν ἀληθῆ ἰατρικὴν. Φιλάνθρωπος ὢν, ὤφειλεν ἀσμενέστερον νὰ στρέφῃ τὰς ὄψεις ἐπὶ τὴν παρήγορον ταύτην εἰκόνα μᾶλλον ἢ νὰ καταπονῇ αὐτὰς διὰ τοῦ εἰδεχθοῦς θεάματος ἀκαθάρτων λειψάνων ἰατρικῆς πείρας καὶ τριβῆς, ἣν πρὸς βλάβην καὶ δυστυχίαν τῆς κοινωνίας ἤσκουν ἄνδρες ἥκιστα εὐπαίδευτοι καὶ ἥκιστα χρηστοθήεις. Τοὺς ἀμαθεῖς καὶ διεφθαρμένους ὤφειλε νὰ κηρύξῃ ἀτίμους καὶ ὁ Ρουσσῶ, ἐπόμενος τῇ παραδείγματι τῆς σεμνῆς ἀρχαιότητος καὶ εὐχόμενος ἵνα ἀντὶ τῆς ἀδοξίας, ἣτις οὐδαμῶς τιτρώσκει ¹⁾ τοιαῦτα ἀνδράποδα, σοφὴ τις κυβέρνησις ἀντικαταστήσῃ ἄλλην ποινὴν, ἱκανωτέραν νὰ ἀναστείλῃ τοὺς παρ' ἐκείνων ὀλέθρους· ἀλλ' οὐδέποτε ὤφειλε νὰ ἀποκλίνῃ εἰς καθολικὴν τινα προγραφὴν καὶ συγχέῃ δεξιούς τεχνίτας καὶ ἀγύρτας· πολλῶν δ' ἦττον ὤφειλε νὰ ἀμφισβητήσῃ περὶ τῆς τέχνης καὶ νὰ ἀπιστήσῃ εἰς τὴν ὑπαρξίν αὐτῆς.

Ὁ περὶ τῆς ἰατρικῆς ἀμφιβάλλων ἀμφιβάλλει ἂν ἔχει καθαρτικὴν δύναμιν ἢ κολοιτέα ἢ ἂν διεγείρει ἔμετον τὸ τάρταρον τὸ στιμμικόν, ἢ ἂν ἀνακόπτει τοῦ πυρετοῦ τὴν ὀξύτητα ἢ κινίην. Ἄν κατὰ κακὴν μοῖραν εἶναι πάνυ εὐάριθμοι οἱ ἐπιστάμενοι νὰ μεταχειρίζωνται ἐπιτηδεῖως τοὺς πόρους τῆς τέχνης, τοῦτο ὁμολογεῖται ἐλάττωμα κοινὸν εἰς ἀπάσας τὰς τέχνας. Μήπως ἄρα γε δὲν εὐρίσκονται χίλιοι μὲν

¹⁾ Μνημονεύων ὁ Ἱπποκράτης ὅσων καὶ οἷων κακῶν γίνονται τῇ κοινωνίᾳ παράτιτοι οἱ ἀναίσχυνοι καὶ ἀφυεῖς ἰατροὶ, διατείνεται, ὅτι μόνη ἢ ἀτιμία δὲν ἀρκεῖ νὰ ἀποχωρήσῃ αὐτοὺς τέχνης, ἣν ἀτυστολόως καταισχύνουσιν, ἀπαιτεῖ δὲ ποινὰς ἔτι βιαιοτέρας. Τὸ λαμπρότατον τῶν ἐπὶ τοῦ προκειμένου γινόμενων ἔχει ἴσως «ἰατρικὴ τεχνέων μὲν πασέων ἐστὶν ἐπιφανεστάτη· διὰ δὲ ἀμαθίην τῶν τε γρεσιμένων αὐτῇ καὶ τῶν εἰκῆ τούσδε κρινόντων, πολὺ τι πασέων ἤδη τῶν τεχνέων ἀπολείπεται. Ἢ δὲ τῶνδε ἀμαρτὰς τὰ μάλιστα μοι δοκεῖ ἔχειν αἰτίην τοιάνδε· πρόστιμον γὰρ ἰατρικῆς μούνης ἐν τῆσι πόλεσιν οὐδὲν ἴσριται πλὴν ἀδοξίας· αὕτη δὲ οὐ τιτρώσκει τοὺς ἐξ αὐτῆς συγκειμένους». Ἢ τελευταία φράσις, καὶ κατὰ ρῆμα ἐρμηνευομένη «l'infamie ne peut blesser des hommes qui sont composés d'elle», ἔχει τινὰ πρωτότυπον καλλονὴν, εἰς φύσει παριστάνουσα τὸ εἶδος σιδηροῦ ἀνδριάντος, ὃν οὐδαμῶς δύναται νὰ βλάβῃ ὄργανον ἐκ τοῦ αὐτοῦ μετάλλου κατασκευασμένον. (1) καταφρονήσεως ἄξιός ὢν ὀλίγον καὶ οὐδὲν δυσφορεῖ καταφρονούμενος.

ἐπιχρωματισταὶ καὶ ρυπαρογράφοι ἀντὶ ἑνὸς μόνου γραφέως, χίλιοι δὲ στιχουργοὶ ἀντὶ ἑνὸς μόνου ποιητοῦ;

Ἄλλ' ὑπάρχει καὶ μέθοδος ἱκανὴ νὰ ἄρῃ ἐκ τοῦ μέσου τὸ κακόν, αὐξήσῃ δὲ τὴν πληθὺν τῶν ὄντως τεχνιτῶν ἐν τε τῇ ἰατρικῇ καὶ ταῖς τέχναις ἀπάσαις. Ἄς βελτιωθῇ καὶ τελειωθῇ ἡ ἀκαδημαϊκὴ ἐκπαίδευσις· ἄς γίνωνται δεκτοὶ εἰς τὰς ἀκροάσεις καὶ τὰς ἀσκήσεις μόνοι οἱ ἀληθῆ ἔχοντες κλήσιν, μόνοι οἱ κλητοὶ, εἰς τὴν ἰατρικὴν· ἄς ἀπαγορευῆται δὲ ἢ εἰς τὸ τέμενος τοῦ Ἀσκληπιοῦ εἴσοδος πρὸς τοὺς φύσει ἀναξίους νὰ μυῶνται τὰ μυστήρια αὐτῆς¹⁾.

Ὁ μὲν Σέλλιος συνέταξε τόδε τὸ πονημάτιον ὅπως μεταρρυθμίσῃ τὰς σπουδὰς τῆς ἰατρικῆς, ἐπισπεύσῃ δὲ τὴν ἐνταῦθα ἡρέμα καὶ κατὰ μικρὸν τελουμένην αἴσαν μεταβολὴν· ἐγὼ δὲ πάλιν μεθηρημήνευσα αὐτὸ εἰς τὴν παντὶ λογίῳ εὐληπτον γαλλικὴν διάλεκτον, ὅπως ἐκ τῶν ἐνότων μοι συντελέσω εἰς τὸ ἀγαθὸν καὶ συνεπισπεύσω μεταβολὴν, ὅσον ἀσπασίαν καὶ περιπόθητον τοῖς ἀγαθοῖς ἰατροῖς, τοσοῦτον φοβερὰν καὶ ἀπευκταίαν τοῖς ἀγύρταις καὶ λαοπλάνοις.

¹⁾ Τὰ δὲ ἱερὰ ὄντα πράγματα ἱεροῖσιν ἀνθρώποισι δείκνυται, βεβήλοισι δὲ οὐ θέμις (πρὶν ἢ τελεσθῶσιν ὀργαίοισιν ἐπιστήμης). (Ἰππ. Νόμος).

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΙΤΣΙΟΣ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ.Κ. ΘΕΟΤΗΤΗΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΤΕΤΑΡΤΟΝ.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΙΤΣΙΟΣ

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΠΑΡΟΥΣΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ.

Συμφερόντως και έπωφελώς εξετάζομεν έθνους τινός την κατάστασιν πρώτιστα μόν και μάλιστα όταν τουτο, εξιστάμενον τών πατρίων άρετών, μεταπίπτη επί τó χειρόν, είτα δέ όταν αναγεννηται και αναβιώσκηται. Έν έκαστέρα τών περιπτώσεων προβαίνομεν είς σημείον, έξ ου πορίζομεθα ώφελίμους τή ανθρωπότητι διδασκαλίας, ώς αποκαλυπτούσας ήμίν τήν άλληλουχίαν τών αίτίων, άτινα ή φθείρουσιν ή προβιβάζουσι τόν καθόλου ανθρωπισμόν.

Έπάρχουσι δέ τά αίτια ταυτα, ώς είκός, μάλλον ή ήττον πολυάριθμά τε και ανύσιμα, όσω και ό λαός, παρ' ή τοιαύτη τις μεταβολή τελεσιουργείται, μάλλον ή ήττον άφίσταται άλλων ήμερωμένων έθνών, μάλλον ή ήττον ύποβοηθείται ύπό του κλίματος, μάλλον ή ήττον προέκοψεν έν τή ήμερώσει, ήν κινδυνεύει νά απολέση, ή έπαλινδρόμησεν είς τήν βαρβαρότητα, όπόθεν σπουδάξει νά έξέλθη. Τούτοις δέ πάσι δυνατόν και δέον νά προστεθ ή και τó ποιόν τής βαρβαρότητος, έν ή τήκεται ό έπισκοπούμενος λαός. Τα αυτα μέσα δηλονότι ουδέποτε ενεργοϋσιν ίσαις δυνάμει παρ ά λαώ, νύν τó πρώτον τρεπομένω τήν όδόν τής ήμερώσεως, και παρ ά λαώ, ανευρίσκοντι ήδη τήν όδόν, άφ' ής επί μακρόν έπλανήθη χρόνον. Έκείνου μόν τά βήματα φαίνονται διμαλειώτερα, διότι προχωρεί βιάδην, σχολή και οίονει έπιψηλαφών· τούτου δέ ή πρόσδος καθίσταται έξ ανάγκης ταχύτερα, εάν σώζονται παρ' αυτώ μνημεία τής πάλαι ήμερώσεως και εάν έξωτερικά αίτια μή κωλύωσι τήν είς τó πρόσω πορείαν αυτου.